

2. Указ Президента Республики Узбекистан от 07.02.2017 г. №УП-4947 «О Стратегии действий по дальнейшему развитию Республики Узбекистана».
3. Статистический сборник промышленность Узбекистана 2014-2017. Ташкент, 2019. С. 25-48.
4. Камелетдинов У. Пути развития механизмов ГЧП в энергетическом секторе Узбекистана. Журнал: «Банк, Деньги, Кредит». №1 2019. ст 42-48.
5. Додобоев Ю.Т Қишлоқ хўжалиқнинг электрлаштириш. Тошкент, 1983. 85–87 бетлар.
6. Додобоев Ю.Т. ва бошқалар энергетика соҳасининг иқтисодий ва менежменти. Тошкент 2018. 110 – 130 бетлар.
7. Додобоев Ю.Т.ва бошқалар фермер хўжалиқларни иқтисодий.

*М.М. Исроилов, илмий раҳбар Ю.Т. Додобоев
Андижон давлат университети
Андижон, Узбекистон
dodoboev49@mail.ru*

ЭНЕРГЕТИКА КОРХОНАЛАРИДА ДАВЛАТ-ХУСУСИЙ ШЕРИКЛИК АСОСИДА МЕҲНАТНИ ТАШКИЛЛАШ АСОСЛАРИ

Аннотация. Мақолада энергетика корхоналарида давлат-хусусий шериклик асосида меҳнатни ташкил этиш концепциясини олға сурилган, истиқболлари таҳлил этилган.

Калит сўзлар: Энергетика, давлат-хусусий шериклик, меҳнат, кадрлар, қайта тайёрлаш, малака, билим.

Корхонада меҳнатни ташкил қилишнинг асосий йўналишлари – бу кадрларнинг ишга қабул қилиш, уларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш; корхонада кадрларни жойлаштириш, алоҳида ижрочилар ўртасида меҳнатни тақсимлаш ва иш тўғрисида келишиш; иш жойларини ташкил этиш ва уларга хизмат кўрсатиш; мусобақани ташкиллаш ва илғор тажрибани татбиқ этиш; меҳнат шароитини яхшилаш ва унинг тўлиқ ҳавфсизлигини таъминлаш; иш ҳақини ташкиллаш, меҳнатқашлар турмушининг моддий ва маданий даражасини яхшилаш демақдир.

Кадрларнинг ишга этилган қабул қилиш ва уларни қайта тайёрлови ва малакасининг оширилиши. Малакали ишчиларни ҳамда оммавий касблар бўйича кадрларни ёшлар қаторидан тайёрлаш касбий-техник таълим берувчи ўқув муассасаларида амалга оширилади.

Ишчи кадрларнинг тайёрловида ишлаб чиқаришдаги алоҳида ва бригадали ўқтилиши катта ўрин эгаллайди. Малаканинг оширилишига шунингдек ишчилар ва усталарнинг мактаблари ҳамда малакасини ошириш курслари ҳам кўмаклашади. Техник ўқиш натижасида кўпчилик ишчилар янги (иккинчи) касбларга эга бўладилар.
(1)

Ходимларни зарурий тарбиялаш билан, уларнинг маданий-техник даражасини ва ишлаб чиқариш малакасини ошириш чораларининг қўшилиши меҳнат унумдорлигининг оширилиши ва корхона ишлашининг умумий яхшиланиши учун қулай шароит яратади. Энергетика корхоналарини мураккаб, айниқса юқори

қувватли, жиҳозларининг бошқарилиши учун махсус техник маълумотга эга бўлган ишчи-ходимлар талаб этилади.

Меҳнат тақсимланиши ва бирлашуви, ишчи ўринларнинг ташкилланиши ва уларга хизмат кўрсатилиши. Ҳар қандай жамоавий меҳнат ташкилланиши, яъни вақт ва фазо бўйича келишилган бўлиши керак. Кадрларнинг тўғри жойлаштирилиши ва пухта ўйланган меҳнат тақсимооти ҳар ишчи-ходимнинг алоҳида иш унмдорлигини ошириш учун ва ишлаб чиқариш корхонасини бутун жамоасининг келишилган, яхши йўлга қўйилган ишлашига кўмаклашади. Меҳнатни асосланган тақсимотининг доимий (техника ривожининг асосидаги) мукаммаллашувида меҳнат ташкиллашнинг энг муҳим вазифаларидан бири мужассамланади.

Ишчи-ходимлар таркибининг ва уларни энергетика корхоналарида жойлаштиришнинг хусусиятлари энергетик ишлаб чиқариш технологиясининг ўзига ҳос белгилари билан шартланади. Энергетика корхоналарида меҳнатнинг механизациялаштирилиши ва автоматлаштирилиши муносабати билан корхона асосий фондлари қийматининг ҳар битта бирлигига sanoatнинг бошқа тармоқларидагига нисбатан камроқ ишчилар тўғри келади. Энергетика корхоналарининг ишчи ходимлари таркибида sanoatнинг кўпчилик бошқа тармоқларига нисбатан муҳандис-техник ходимларнинг солиштирма вази анча юқорироқ, бунинг сабаби ишлаб чиқариш жараёнларининг ҳамда энергетик жиҳозларининг мураккаблигидадир.

Бажариладиган ишнинг хусусияти бўйича энергетик корхона ишчи-ходимларининг таркибида қийидаги тоифа ходимлар ажратилади, яъни: ишчилар (улар ишлаб чиқариш жараёнига бевосита хизмат кўрсатадилар); муҳандис-техник ходимлар (улар ишлаб чиқариш жараёнини ташкиллаб, бошқарадилар, уларнинг функцияларини бажариш учун олий ва ўрта даражали махсус техник малака талаб этилади); хизматчилар (улар ишлаб чиқариш бошқарувининг техник хизмати, ҳисоб-китоб идора ишлари билан шуғулланадилар); кичик хизмат кўрсатувчи ходимлар (корхонанинг умумий ва ёнғинга қарши ҳимояси, ҳудуднинг тоза ҳолатда сақланиши ва б.ишларини бажарадилар); ўқувчилар ушбу тоифаларга кирадилар.

Энергетика корхонасининг ишчилари икки гуруҳга бўлинади, булар фойдаланувчилар ва таъмирловчилардир; ҳар бир гуруҳ таркибида асосий ва ёрдамчи ишчилар мавжуд бўлади. Иш тузуми бўйича сменали ва сменасиз ходимлар фақланади [2].

Ҳозиги вақтда Электр станцияларидаги етакчи ва энг кўп сонли ишчилар гуруҳини фойдаланиш ишчилари ташкил қилади, улар ёнилғи-транспорт, қозонхоналар, турбиналар, электр цехларининг асосий ҳамда ёрдамчи агрегатлари ва механизмларини бошқариш, уларга хизмат кўрсатиш ва кузатиш ишлари билан банд бўладилар. Мазкур ишчиларнинг иш вазифалари уларнинг иш ўринлари, яъни иш ҳудудиди билан чегараланади; ушбу ҳудуд асосий ва ёрдамчи агрегатларнинг назорат-ўлчов аппаратлари, бошқарув механизмлари, алоқа сигнализация воситалари билан биргаликдаги маълум ҳудудий чегараланган жамлашувларни қамраб олади ва жиҳозлардан энг ишончли ҳамда тежамкор фойдаланишни таъминловчи унмдор чегаралаган меҳнат функцияларининг бажарилишини талаб этади.

Хизмат кўрсатиш ҳудудлари ишчи куннинг зичлаштирилишида агрегатларга ва механизмларга юқори сифатли ва хавфсиз хизмат кўрсатиш таъминланиши, ишчи ўринларда тартиб ва озодалиқнинг сақланиши мўлжали билан ўрнатилади. Хизмат кўрсатиш ҳудудларининг ўрнатилишида (меъёрлаштирилишида) аппаратларнинг ва хизмат кўрсатиладиган жиҳозларнинг мақсадга мувофиқ жойлаштирилишини назарда тутиш лозим. Назорат ва ўлчовларнинг ташкилланишига алоҳида диққат-эътибор

ажратилиши даркор, чунки назорат-ўлчов приборлари бўйича ишлаб чиқариш жараёнининг кузатувлари ва мувофиқлаштирилиши юритилади.

Хизмат кўрсатиш ҳудудининг мазкур техник қуролларидан унумли фойдаланиш учун ишчи-ҳодимлар малакасининг тизимли оширилиши, ҳар бир ишчининг яхши ташкилланган ишлаб чиқариш йўриқланиши (жиҳозларни ишга тушуришда ва тўхтатилишидаги ҳақ-ҳуқуқларни ва амаллар кетма-кетлигини, жиҳозларнинг кузатиш, созлаш ва уларга хизмат кўрсатиш тартибини, жиҳозларни таъмирлашга чиқариш ва кўриқларини амалга ошириш, хавфсизлик техникаси қоидаларини ўрганиш ва б.), техника хавфсизлиги қоидалари, электр станцияларидан ва тармоқларидан техник фойдаланиш, аварияларга қарши тренировкаларни олиб бориш бўйича тизимли билимлар текшируви талаб этилади.

Техник тараъийёт ва ишлаб чиқаришни ташкиллаш соҳасидаги ютуқлар хизмат кўрсатиш ҳудудларининг ўзгаришларини келтириб чиқаради. Агарда аваал электр станциялари учун ҳудудларнинг тор ҳудудий ва функционал чегараланиши хос бўлган бўлса, энди янги техниканинг жорий қилиниши ва меҳнатни яхши ташкил қилиниши асосида хизмат кўрсатиш ҳудудларининг жиддий кенгайтирилиши учун (ҳар бир ишчи томонидан хизмат кўрсатиладиган ишчи агрегатлар сонининг кўпайтирилиши йўли билан ҳам, мазкур агрегатга хизмат кўрсатилишининг алоҳида функцияларнинг бирлаштирилиши йўли билан ҳам) хизмат кўрсатишнинг жиддий кенгайтирилиши учун имкониятлар яратилмоқда.

Хизмат кўрсатувчи ишчи-ҳодимларнинг сонини жиддий қисқартирилиши ҳамда меҳнат унумдорлигининг оширилиши учун зарурий шарт-шароитлар жиҳозларни ягона қувватининг йириклашувини, автоматлаштиришнинг кенг жорий қилинишини, асосий жиҳозларни технологик алоқаларининг блокли тизимига ўтиш учун шароит яратади.

Сон жиҳатидан электр станцияларидаги ишчиларнинг иккинчи гуруҳини таъмирловчи ишчилар ташкил қилади. Электр станцияларидаги таъмирловчи ходимларнинг сони асосан агрегатлар сонига ва уларнинг қувватига, электр станцияларнинг таъмирлаш ишларини механизациялаштириш воситалари билан таъминланганлигига ва шунингдек таъмирлаш ишларини ўз таъмирловчи ходимлар томонидан қуролланганлигига ва шунингдек ташкиллаш усулларига, яъни ўзига қарашли таъмирловчи ходимлар кучи билан ёки ихтисослаштирилган таъмирловчи ташкилотларнинг кучи билан ташкилланишига боғлиқ бўлади. Иссиқлик электр станцияларидаги якка таъмирлаш цехлари электр станцияларининг ходимлари бўйича энг йирик цехларига айланмоқда. Электр энергетикаси ривожланишининг қонуниятлари таъмирловчи ишчи-ҳодимларининг солиштирама вазни вақти келиб тобора кўпайиб боришини назарда тутаяди, чунки энергетиканинг техник тараққиёти (агрегатлар ва станциялар қувватининг йириклашуви, ишлаб чиқариш жараёнларининг механизациялашиши ҳамда автоматлаштирилиши) фойдаланувчи ходимларнинг таққослама сонининг анча камайишига, таъмирланишлар ҳажми эса тобора кўпайишига ва янада мураккаблашишига олиб келади [3].

энергетика тизимлари, электр станциялар, подстанциялар ва тармоқларнинг ишлаб чиқариш участкаларига смена бўйлаб хизмат кўрсатувчи барча ходимлари навбатчи ходимларга тааллуқлидир. Сменадаги раҳбарлик қилувчи ходимлар таркибига қуйидагилар киради: бирлаштирилган (ягона) энергетика тизимининг навбатчи диспетчери; энергетика тизимининг навбатчи диспетчери; электр ёки иссиқлик тармоғининг навбатчи диспетчери; электр станциясининг смена бошлиғи. Навбатчи ходимлар тасдиқланган график бўйича ишлайдилар. Кетма-кет икки сменада навбатчилик қилиш техник фойдаланиш қоидалари томонидан таъқиқланади. Ҳар бир навбатчи ишга келиб, ўзидан аввалги навбатчидан сменани

қабул қилади, ишни тугатганида эса сменани кейинги навбатчига топширади. Навбатчиликни бажариш вақтида ҳар бир навбатчи ўзига топширилган участкада барча жиҳозларга тўғри хизмат кўрсатилиши ва уларнинг авариясиз ишлаши учун масъул шахсдир. Навбатчи йўриқномаларга, режим карталарига ва юқори турган навбатчиларнинг тезкор амалий талабларига мувофиқ тарзда жиҳозларнинг ишончли ва энг тежамкор ишлаш тизимини юритиши шарт.

Узлуксиз ишлаб чиқариш жараёнининг шароитида 7-соатлик иш кунида смена ишчи-ходимларининг иши тўрт бригадала график бўйича ташкил қилинади. Хафтанинг 7 куни давомида ҳар бир иш жойига 168 соат (24 соатдан 7 кун) хизмат кўрсатилиши шарт. Шу орада ҳар бир ишчи 7-соатлик иш куни давомида бир хафтада фақат 42 соат (7 Соатдан 6 кун) ишлаб бериши керак. Демак . ҳар бир иш ўринга хизмат кўрсатиш учун $168 : 42 = 4$ ишчи керак бўлади.

Ишчи сменалар орасида бир меъёрадаги дам олишни таъминлайдиган тўрт бригадала графикнинг эҳтимолли вариантларидан бири қуйидагича бўлади: яъни тўртта бригада 8 соатли уч сменада ишлаб, битта агрегатга хизмат кўрсатади; ҳар бир бригада 4 иш кунидан сўнг 48 соат дам олади ва кейин бошқа сменага ўтади, сменалар ўртасидаги дам олиш вақти 16 соатни ташкил қилади. Тўрт бригадала графикнинг шундай варианты сменаларнинг доимий таркибига эга бўлиш имконини яратади, бунда алмаштириладиган ишчиларни кимнингдир ўрнига қўллаш (қўққисдан алмаштириш) зарурияти бартараф бўлади.

Бироқ, шундай графикда ходимнинг бир ойлик ишчи вақти баланси, дам олиш ҳамда байрам кунларидан олдин ишчи куннинг қисқартирилиши туфайли 7-кунлик иш хафтаси ва 7-соатлик иш куни учун белгиланган иш соатлари миқдоридан (тахминан 8 соатга) ошади. Узлуксиз ишлаб чиқариши мавжуд бўлган корхоналарида ҳар бир иш кунининг давомийлигини қисқартириш имкони бўлмаганлиги сабабли кўрсатилган ортиқча ишлаш вақти қўшимча дам олиш кунлари билан қопланади.

Меҳнат унумдорлигининг тизимли оширилиши учун иш вақти сарфларининг меъёрлаштирилиши, яъни ишлаб чиқаришнинг аниқ ташкилий-техник шароити учун топшириладиган иш учун зарурий вақт сафларини (вақт меъёрларини) ёки маълум вақт бирлигида тайёрланиши керак бўлган махсулот бирликларини (ишлаб чиқариш меъёрларини) белгилаш катта аҳамиятга эга. Ишчи вақтнинг сарфланиш меъёрлари техник меъёрлаштириш методлари ёрдамида иш ўринларида меҳнатни ташкил қилиш, меҳнатни ташкиллашнинг яхшиланиши бўйича чора-тадбирларни лойиҳалаштириш ва жорий қилиниши асосида белгиланади. Бундай меъёрлар техникадан юқори унумли фойдаланиш, махсулотни арзонлаштириш ва меҳнаткашларнинг моддий фаровонлигини ошириш асосида меҳнат унумдорлигини оширилиши учун қўмаклашади.

Меҳнатни меъёрлаштириш меҳнатни илмий ташкилланишининг энг муҳим таркибий қисмидир. Меъёрлар (вақт, ишлаб чиқиш, хизмат кўрсатиш кўрсаткичлари) кўринишидаги ижтимоий жиҳатдан зарурий вақт меъёрлари меҳнатнинг ўлчовларидир.

Вақт меъёрларини ҳисоблаб чиқиш учун меъёрлаштиришнинг ҳисобли тахлили методи деб аталмиш услуб қўлланади, унинг асосида қуйидаги кўрсаткичлар мавжуд бўлади, яъни: меҳнат жараёнларини ҳартомонлама ўрганиш, иш вақтининг амалий сарфларини чуқур тахлил қилиш ва корхона имкониятларидан энг тўлиқ даражали фойдаланиш, иш вақтининг йўқотиш ҳолатларини бартараф қилиш ҳамда ишлаб чиқаришдаги илғор ходимларнинг ютуқларини жорий қилиш йўллари билан меҳнат унумдорлигини ошириш чора-тадбирларини ишлаб чиқиш.

Ишчининг бутун иш куни иш вақтига ва танаффуслар вақтига бўлинади. Иш вақтига ўз навбатида қуйидаги таркибий қисмлар киради.

1. Асосий (ёки технологик) вақт, унинг давомида мазкур технологик жараённинг бевосита мақсадини ташкил қиладиган ишлар бажарилади; ушбу вақт машина вақти бўлиши мумкин (технологияда назарда тутилган буюм ўзгаришлари машина томонидан ишчининг бевосита иштирокисиз бажарилади), машина-қўл вақти (яъни буюм ўзгаришлари механизм орқали ишчининг бевосита иштирокида, масалан электр дрели орқари пармалаш бажарилади) ва қўл билан ишлаш вақти (иш машинанинг иштирокисиз бажарилади) тоифалари мавжуд.

2. Ёрдамчи иш вақти, ишчи томонидан асосий ишнинг бажарилиши учун сарфланади (ишлов бериладиган буюмни ўрнатиш, мустаҳкамлаш, ечиш, агрегатларни бошқариш, асбоб турган жойни ўзгартириш, ишлов бериладиган буюмларни ўлчаш ва ш.ў.).

Асосий ва ёрдамчи вақтнинг суммаси оператив (амаллар) вақти деб номланади.

3. Иш ўрнига хизмат кўрсатиш (иш ўрнини ишлашдан олдин тайёрлаш, асбобларни алмаштириш, ишдан кейин йиғиштириш).

4. Тайёрлов-яқунлаштириш вақти (буюмларнинг маълум тўплами учун), чизмалар билан танишиб чиқиш учун, йўриқномаларни олиш, жиҳозларни сошлаб чиқиш ва б. учун сарфланади. Мазкур вақт айна ишни бажариш учун фақат бир маротаба сарфланади ва унинг давомийлиги ишлов бериладиган буюмлар тўпламининг катта-кичиклигига боғлиқ бўлмайди.

Иш куни давомида бериладиган танаффуслар ишчига боғлиқ бўлмайдиган ташкилий-техник хусусиятдаги сабабларга кўра (устани, материални, транспортни ва ш.ў. кутиш) ҳамда ишчига боғлиқ сабаблар (ишни кечроқ бошлаш, уни барвақт тугатиш, иш жойидан вақти-вақти чиқишлар ва ш.ў.) туфайли содир бўлади; шунингдек, вақти белгиланадиган (дам олиш ва шахсий эҳтёжларни қондириш учун) танаффуслар бўлади, улар ишни бажариш шароитига боғлиқ бўлиб, фақат жисмоний жиҳатдан оғир, шиддатли тарзда, ноқулай ҳолатда, атроф-муҳитнинг юқори ҳароратида ва ш.ў. шартларда бажарилишида меъёрлаштирилладиган вақтга кўшилади. Ишлаб чиқаришда меҳнатни ёмон ташкилланиши туфайли содир бўладиган вақтни йўқотиш ҳоллари меъёрга киритилмаслиги керак. Уларнинг тобора аниқланишига қараб, мувофиқ ташкилий-техник чора-тадбирларнинг ўтказилиши орқали бартараф қилиниши лозим.

Ишлаб чиқиш меъёри, одатдагидек, бир смена бўйича белгиланади ва иш куни давомийлигидан тайёрлов-яқунлаштириш вақтини айириб ташлаб, қолдиқни донабай вақтга бўлиш йўли билан аниқланади.

Иш вақтидан амалий фойдаланишни тўлиқ тавсифлаш учун *иш кунининг фото тасвири* ўтказилади. Иш кунининг фото тасвири деганда ишчиларнинг турли гуруҳларида бир хил иш турлари учун вақт сарфларини ҳисобга олиш ҳамда бир хил иш учун хар хил вақт сарфларини келтириб чиқарадиган сабабларни аниқлаш мақсадида ишчи ҳаракатларининг кузатуви ва белгиланиши тушунилади. Иш кунининг фото тасвири бажарилганида унинг амалдаги баланси тузилади, бу ерда вақт сарфлари ишларнинг асосий турлари бўйича гуруҳларга бўлиб чиқилади ва ишчининг беихтиёр сарфлаган вақти ажратилади. Шундай қилиб, иш кунининг фото тасвири иш вақтидан фойдаланишни яхшилаш чора-тадбирларини ишлаб чиқиш, иш вақтининг балансида иш вақтидаги бошқа сарфларни имкон қадар кўпроқ қисқартириш ҳисобига асосий (технологик) вақтнинг солиштирма вазни ҳажмини кўпайтириш учун бош-ланғич материал бўлиб хизмат қиладди. Шу билан бирга, алоҳида ишлаб чиқариш амалларига вақт сарфларининг кузатуви (уларни таркибий тақдорланувчи унсурларга ажратиш йўли билан), яъни *хронометраж* методи орқали ўтказилади.

Шунингдек, амалиётда кузатувларнинг комбинациялашган методи – яъни *фотохронометраж* услуги қўлланади, бунда иш кунини фотография тасвирига тушуриш жараёнида тезкор (оператив) вақт ёки унинг бир қисми алоҳида унсурлар бўйича ўлчанади [4].

Ишлаб чиқаришнинг маълум участкаларида узоқ вақт давомида бир хил тоифали ишлар бажариладиган шароитда меъёрлаштиришнинг таърифи келтирилган мазкур методикаси ўзини оқлайди ва қўлланишга яроқлидир. Бироқ ишлар яққалик хусусиятига эга бўлган жойларда бундай меъёрлаштиришни қўллаш анча қийин ва ўзини ҳар доим ҳам оқламайди.

Ишлар яққалик хусусиятига эга бўлган ҳолларда меъёрлар тоифали амаллар бўйича ўрнатилади (масалан, маълум шароитда қиздириш юзасининг бирлигини тозалаш учун, материал турига, юза шаклига ва б. қараб юза бирлигининг арраланиши учун). Меҳнатни ташкиллашнинг ва иш вақти сарфларининг синчковли текширилиши асосида ишнинг тоифали амаллари учун олинган меъёрлар маълумотнома китобларига бирлаштирилади. Бирнеча амаллардан иборат бўлган янада мураккаброқ иш учун вақт меъёрини аниқлашда мазкур амалларнинг вақт меъёрлари жамланади. Малумотнома китоблари саноатнинг бутун тармоғи бўйича қўлланилади.

Энергетика корхоналаридан фойдаланишда хизмат кўрсатиш ҳудудида таркибий такрорланувчи унсурларга ажратиладиган меҳнат функцияларининг ҳажми кузатиш объектини ташкил қилади, буларга

смена давомида тез-тез такрорланувчи, приборларни кузатиш, жумладан шу билан боғлиқ прибор кўрсатмаларининг ёзувлари, тезкор сўзлашувлар ва ш.ў. тизимни ҳамда параметрларни мувофиқлаштириш функциялари;

даврий тарзда бажариладиган функциялар (сменани қабул қилиш-топшириш, иш жойини устидан ва ичидан фудаш, иш жойининг қарови ва ш.ў.).

Мазкур функцияларнинг бажарилиши учун қилинадига вақт сарфлари ишлаб чиқарувчилик тоифасига киради. Ишлаб чиқариш оралиғида бажариладиган (давоимийлиги бирнеча дақиқали) қисқа муддатли танаффуслар бундан мустасно, қолган иш вақти айни вақт резервларига таалуқлидир. Кузатув маълумотлари хизмат кўрсатиш ҳудудларини меъёрлаштириш учун фойдаланилади.

Меҳнатнинг илғор методларини ва амалларини режали ва кенг жорий қилиниши меҳнатни ташкил қилишнинг вазифаларидан биридир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйҳати

1. В Послание Президента Республики Узбекистан Шавката Мирзиёева Олий Мажлису. 2018.
2. Указ Президента Республики Узбекистан от 07.02.2017 г. №УП-4947 «О Стратегии действий по дальнейшему развитию Республики Узбекистана».
3. Статистический сборник промышленность Узбекистана 2014-2017 год, Ташкент, 2019. С. 25-48.
4. Камелетдинов У. Пути развития механизмов ГЧП в энергетическом секторе Узбекистана. Журнал: «Банк, Деньги, Кредит». №1. 2019. С. 42-48.